

פרשת מטות תשע"ו

בענין עבר הירדן

Sponsored by friends of David Wachs in his memory  
לעיי"נ דוד בן מרדכי שמואל ז"ל

במדבר פרק כא

(כא) וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי לֵאמֹר :  
(כב) אַעֲבֶרָה בְּאַרְצְךָ לֹא נָטָה בְּשׂוֹדְךָ וּבְכָרְךָ לֹא נִשְׁתָּה מִי בְּאֶרֶץ  
בְּדֶרֶךְ הַמִּלָּךְ גִּלְדָּךְ עַד אֲשֶׁר נֶעְבַר גְּבֻלְךָ : (כג) וְלֹא נִתֵּן סִיחֹן אֶת  
יִשְׂרָאֵל עֶבֶר בְּגִבְלוֹ וַיֹּאסֶף סִיחֹן אֶת כָּל עַמּוֹ וַיֵּצֵא לְקִרְיַת  
יִשְׂרָאֵל הַמְדֻבָּרָה וַיָּבֵא יְהִצְהָ וַיִּלְחֶם בְּיִשְׂרָאֵל : (כד) וַיִּכְּהוּ  
יִשְׂרָאֵל לְפִי חֶרֶב וַיִּירֶשׂ אֶת אֲרָצוֹ מֵאֲרָנֹן עַד יַבֶּק עַד בְּנֵי עַמּוֹן  
כִּי עַז גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן : (כה) וַיִּקַּח יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל הָעָרִים הָאֵלֶּה  
וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּכָל עָרֵי הָאֱמֹרִי בְּחֻשְׁבוֹן וּבְכָל בְּנֵי הָאֵלֶּה :

רש"י  
(כא) וישלח ישראל מלאכים - ובמקום אחר תולה השליחות במשה, שנאמר (דברים ב, כו) ואשלח מלאכים ממדבר קדמות, וכן (במדבר כ, יד) וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום, וביפתח הוא אומר (שופטים יא, יז) וישלח ישראל מלאכים אל מלך אדום וגו', הכתובים הללו צריכים זה לזה, זה נועל וזה פותח, שמשה הוא ישראל וישראל הם משה, לומר לך שנשיא הדור הוא ככל הדור, כי הנשיא הוא הכל : (כב) אעברה בארצך - אף על פי שלא נצטוו לפתוח להם בשלום בקשו מהם שלום : (כג) ולא נתן סיחון וגו' - לפי שכל

מלכי כנען היו מעלין לו מס שהיה שומרם שלא יעברו עליהם גייסות, כיון שאמרו לו ישראל אעברה בארצך אמר להם כל עצמי איני יושב כאן אלא לשמרם מפניכם ואתם אומרים כך : ויצא לקראת ישראל - אילו היתה חשבון מלאה יתושין, אין כל בריה יכולה לכבשה, ואם היה סיחון בכפר חלש אין כל אדם יכול לכבשו, וכל שכן אלו שהיה בחשבון. אמר הקדוש ברוך הוא מה אני מטריח על בני כל זאת לצור על עיר ועיר, נתן בלב כל אנשי המלחמה לצאת מן העיירות ונתקבצו כולם למקום אחד, ושם נפלו. ומשם הלכו ישראל אל הערים ואין עומד לנגדם כי אין שם איש, אלא נשים וטף : (כד) כי עז - ומהו חזקו, התראתו של הקדוש ברוך הוא, שאמר להם (דברים ב, יט) אל תצורם וגו' : (כה) בנתיה - כפרים הסמוכים לה :

במדבר פרק לב

(א) וּמִקֵּנָה רַב הָיָה לְבְנֵי רְאוּבֵן וּלְבְנֵי גַד עֲצוּם מְאֹד וַיִּרְאוּ אֶת אֶרֶץ יַעֲזָר וְאֶת אֶרֶץ גִּלְעָד וְהִנֵּה הַמִּקְוֹם מִקְוֹם מִקְנָה :  
(ב) וַיָּבֵאוּ בְנֵי גַד וּבְנֵי רְאוּבֵן וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל נְשִׂאֵי הַעֵדָה לֵאמֹר : (ג) עֲטֹרוֹת וְדִיבֹן וַיַּעֲזָר וַיִּנְמְרָה וְחֻשְׁבוֹן וְאֶלְעָלָה וְשִׁבְם וְנָבו וַיִּבְעֹן : (ד) הָאֶרֶץ אֲשֶׁר הִפְּהָ קִזְקֹק לְפָנֵינוּ עֲדַת יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ מִקְנָה הוּא וְלַעֲבָדֶיךָ מִקְנָה :

רש"י  
(א) עטרות ודיבון וגו' - מארץ סיחון ועוג היו :  
(ב) ויבאו בני גד ובני ראובן ויאמרו אל משה ואל אלעזר הכהן ואל נשיאי העדה לאמר : (ג) עטרות ודיבון ויעזר וינמרה וחשבון ואלעלה ושבם ונבו ובעון : (ד) הארץ אשר הפהה קיזקק לפנינו עדת ישראל ארץ מקנה הוא ולעבדיך מקנה :

אברבנאל במדבר פרק לב

השאלה הי' למה כאשר מרע"ה אמר לאלעזר וליהושע ולנשיאים התנאי הזה שיסכימו הוצרכו הם לטענות פעם אחרת את אשר דבר ה' אל עבדיך כן נעשה נחנו נעבור חלוצי' וגומר כי זה כולו כבר נאמר ונשנה ומה צורך לכפלו כאן עוד ואנה דבר ה' להם זה שאמרו את אשר דבר ה'. והנני מפרש הפסוקים באופן יותרו השאלות כלם :  
ומקנה רב היה לבני ראובן עד סוף הסדר. אין מוקדם ומאוחר בתורה האלהית ולא נכתב שלא במקומו כי הכל עשה האלהים יפה בתורתו. והנה בסדר חקת התורה נכתבו מלחמות סיחון ועוג ונתישבו ישראל בארצותם. ובהיותם שמה קרה מה שקרה לבלק עם בלעם ובזנות ישראל עם בנות מואב ועשה פנחס בקנאתו לאלהיו מה שעשה ויעדו השם שלום עם השמעונים וכהונה עולמית בישראל וצוה שיהיו צוררים למדין ונמנו ישראל ונצטוו בירושת הארץ וחלוקת' ביוצאי מצרים ונצטוו משה על עניני מיתתו ועל הקרבנות הצריכים לעשות אחרי מותו. והוא בהכינו את דרכו צוה את ראשי המטו' בדיני הפרת הנדרים וצוהו השם על מלחמת מדין והוא שלח שמה מבחורי ישראל והכו את מדין כאיש אחד ויביאו את כל שללה. ונר' שבני ראובן ובני גד קנו מקנה הרבה מלבד החלק אשר ירשו ממחצית הבזה אשר לעדה ומאנשי הצבא מלבד מה שלקחו מארץ סיחון ועוג ומפני שכבדו במקנה עלה על דעתם לשאול ארץ סיחון ועוג לאחוזה כי היא היתה הנאותה להם לרוב מקניהם. הרי לך מבואר שנכתב הספור הזה אחרי מלחמת מדין לסבת המקנה הרב אשר הם ירשו וקנו משם. ואולי היו שם שבטים אחרים בעלי מקנה רב ועצום כראובן וגד אבל התעוררו אלו השנים לדבר הזה אם לפי שחשקה נפשם להיותם רועי צאן כי היתה התבונה ההיא בהם יותר מבשאר

השבטים כי כל דרך איש ישר בעיניו ויש אנשים אדוקים בעשרם ומקניהם יותר מכל שאר הדברים וכן היו ראובן וגד ומפני חמדתו של גד נזכר ראשונה בספור הזה ואמר עליו מרע"ה בברכתו וטרף זרוע אף קדקד. ואין ספק שנשען בגבורתו ולא ירא משכניו הרעים. אמנם שאר השבטים לא רצו להפרד מעדת ישר' שהיו מקובצים בארץ הקדושה. וחז"ל אמרו שמפני שראובן וגד חבבו כ"כ את ממונם שישובו בחוצה לארץ לכך גלו ממנה תחלה לכל השבטים ושעל זה נאמר נחלה מבוהלת בראשונה ואחריתה לא תבורך. ואפשר בזה לתת לראובן וגד טעם אחר והוא לפי שהיה ראובן בכור יעקב וראה שניטלה ממנו הבכורה וניתנה ליוסף והמלוכה ניתנה ליהודה ולכן קץ לשבת עם אחיו כי חרפה היא לו שימשלו בו צעירים ממנו. ובחר לנחלה לו מעבר לירדן לשבת בטח בדד ואל יראה ברעתו ושפלותו ונתחבר עמו גד לפי שהיה בן זלפה שפחת אמו בדגלו וזה טעם בני גד ובני ראובן כי היו שניהם אחים ולא התפרדו אבל חצי שבט מנשה לא היה עמיהם בתחלה כי משה חברו עמהם אח"כ וכמו שיתבאר והותרה השאלה הא'. ולפי שהיו בני גד ובני ראובן שוים ומתאחדים בדבר הזה לכן פעם יזכור הכתוב בני ראובן בראשונה ופעם יזכור בני גד והנה דברו יחד אל משה ואל אלעזר ואל נשיאי העדה ולא זכר שם יהושע לפי שהם רצו ליחד זה למשה כי בזה התקיים יותר אחוזת'.

אגרא דכלה לפרשת מטות

**ומקנה רב וכו'.** סמיכות סיפור המעשה לכאן ולקשר כל הפרשה בסדר מתאים, נ"ל, דהתחלת הפרשה בהפרת נדרים שהוא מרזא דעולם המחשבה סוד נדר נ' ד"ר, והאב או הבעל מיפר כנודע, ומזה ידע האדם שהוא צלם אלקים האיך יטהר מחשבתו שלא להרהר בעבירה רק בדביקות הבורא, כי הנה המחשבה עלתה על כולנה, וסיפר אחר כך מפלת מדין כי צוררים הם לכם בנכליהם אשר נכלו כמבואר בפרשת פנחס, ואחר כך סיפר האיך קצף [משה] הוא הדעת על פקודי החיל, ובאמת מחשבתם היה לטובה, ועי"ז התבוננו הפקודים אשר לאלפי הצבא מהיכן בא הטעות על כרחך מהרהורי עבירה ועבירה גוררת עבירה, על כן הקריבו את קרבן י"י לכפר על הרהור הלב כמבואר לעיל, ולזה הסמיך מעשה דבני גד ובני ראובן וחצי שבט מנשה שבאה להם נחלתם מחוץ לגבול ארץ הקי עיין בליקוטי תורה ועיין בעשרה מאמרות, להיות שהיה בהם פגם במחשבה בראשית הווייתם, דהנה בראובן חשב יעקב שהיא רחל והיתה לאה כנודע, וגם בלידת גד לא נתייעצה לאה עם יעקב כמו שנתייעצה רחל ונתנה לו את זלפה בלא הודע והיה ג"כ חסרון במחשבה (ובחצי שבט מנשה להיות שלקח את אסנת שהיתה בת דינה משכם, והנה שכם מחשבתו לזנות ודינה היתה צדיקת נתפגמה אסנת במקצת ולקחה יוסף שהיה כולו תמים נשאר הפגם ברביע, ושני שבטים היו ליוסף, וחצי השבט הוא רביעי, על כן חצי שבט מנשה לקח נחלתו מחוץ לארץ הקי), ממילא כל הפרשה מזהרת לאדם איך ישמור מחשבתו שתהיה בטהרה, והבן :